

ARHEOLOGIE ȘI ETNOGRAFIE *

SZÉKELY ZOLTÁN

Pentru reconstituirea vieții omenești din timpurile cele mai îndepărtate privind cultura materială și spirituală a omenirii au un rol foarte important cele două științe auxiliare ale istoriei, arheologia și etnografia¹. Bineînțeles că pentru epoca străveche, din care nu ni s-a păstrat nici un document, însemnări înscrise, în primul rând arheologia are rolul de a-și spune părerea. Dar și această știință, alături de disciplinele sale speciale ca numismatica, epigrafia etc., trebuie să folosească și celelalte științe auxiliare ca geologia, paelobotanica, paelozoologia, geografia istorică, lingvistica etc. Numai în colaborare cu aceste științe se pot urmări fenomenele petrecute în dezvoltarea societății omenești în acest lung interval de timp cât a trecut de la epoca străveche pînă la viața noastră contemporană. Necesitatea de colaborare între arheologie, istorie, și etnografie a fost recunoscută de mai mulți specialiști ai acestor științe. Consider însă că metodologia prin care etnografia ar putea ajuta istoria nu a fost încă destul de bine clarificată. Această se atribuie în primul rând faptului că, colaborarea între istorici și etnografi nu a fost destul de strînsă, nici etnografia și nici istoria nu cunoșteau și nu foloseau reciproc în mod suficient rezultatele obținute de unii și de alții. În următoarele rînduri intenționăm să prezentăm unele metode și rezultate prin care etnografia poate să vină în ajutorul arheologiei — istoriei în mai multe probleme pe care din cauză obiectivă această disciplină nu poate să le rezolve în mod corespunzător.

Arheologia în primul rînd reconstruiește forme de trai, tipuri de locuire, ocupațiile unor popoare sau epoci pe baza resturilor de cultură materială. Vestigiile acestea sînt mai numeroase ca cele din cultura spirituală, care s-au păstrat în număr mai redus.

O preocupare primordială a ambelor științe, a arheologiei și a etnografiei în domeniul culturii materiale o formează studiul așezărilor omenești. Și în timpurile străvechi oamenii au trăit în comunități, în mici sau mari așezări, obști sătești care au luat naștere în anumite împrejurări, con-

* Comunicarea ținută la simpozionul etnografic din 12 decembrie 1975, la muzeul din Sf. Gheorghe.

diții printre care cele mai importante sînt cele geografice ale regiunii respective, care oferă un anumit fel de posibilități de trai locuitorilor. Acestea au avut un rol hotărîtor și în dezvoltarea diferitelor ramuri de ocupații pe care le exercitau locuitorii în așezările respective. Condițiile social-economice și cele politice au avut deasemenea influență hotărîtoare asupra dezvoltării așezărilor și a populației în decursul istoriei.

În domeniul arheologiei în ultimele decenii au fost obținute rezultate frumoase în această privință în așezările din neolitic, ca de exemplu în Moldova, la Hăbășești, Trușești și Cucuteni, iar în Transilvania la așezarea de la Ariușd. În privința așezărilor din epoca prefeudală și feudală timpurie Muzeul din Sf. Gheorghe în colaborare cu Muzeul din Cristur a avut rezultate bune fiind dezvelite așezări întregi din secolele VIII—XII la Poian, Cernat (județul Covasna), Filiași, Cristur, Simonești, și Eliseni (județul Harghita). În așezări se găsesc bordeie adîncite în pămînt și locuințe construite la suprafața pămîntului. Reconstituirea lor se face pe baza resturilor păstrate în pămînt și a analogiei cu cele mai simple forme de case păstrate la țară. La acest procedeu a recurs și László Ferenc în reconstituirea casei de locuire dezvelită de dînsul în așezarea neolitică de la Ariușd, folosind posibilitățile oferite de etnografie. Pe aceste locuri peste așezările preistorice s-au dezvoltat sate, comune în feudalism, a căror viață durează pînă în zilele noastre. Un exemplu deosebit se poate cita din comuna Cernat, unde s-a putut constata că peste așezările din diferite epoci, s-a suprapus comuna actuală.

La stabilirea tipului de așezare din diferite epoci etnografia este știința care dă un sprijin prețios. Etnografii, studiind așezările existente, au stabilit diferite tipuri de așezări și comparîndu-le cu acestea se poate urmări și stabili dezvoltarea lor în decursul timpurilor precum și condițiile în care au luat naștere. În așezări, în case de locuit s-au păstrat multe obiecte, unelte de uz casnic, diferite forme de vatră care arată îndeletnicirile locuitorilor din așezările respective, iar unele dintre aceste obiecte sînt dovezi și pentru legăturile economice, comerciale și culturale care au existat între diferitele popoare. Pe baza tipologiei se poate constata că obiectele respective sînt produse proprii sau sînt importate din alte părți și tot pe baza tipologiei se poate stabili și locul lor de proveniență. Pentru demonstrarea acestui fapt este de ajuns ca să cităm un exemplu tot de la Cernat. În campania de vară în anul 1975 a fost dezvelită o locuință din secolul al XIII-lea cu un cuptor de copt pîine, cu boltă, săpat în pămînt în colțul casei. Acest procedeu de a săpa în pămînt cuptorul de copt pîine, este în uz și în zilele noastre în comună, prin urmare prin analogie din domeniul etnografiei s-a putut atesta funcționalitatea cuptorului dintr-o vreme destul de îndepărtată.

O altă problemă mult discutată a fost, în ce epocă a apărut ca îndeletnicire agricultura precum și dezvoltarea uneltelor agricole mai ales a plugului. Săpălăgi făcute din cornuri de cerb atestate în așezările neolitice

din cultura ariuşdeană, în epoca bronzului (ca la cimitirul purtătorilor culturii Otoman de la Pir) precum și fierul plugului descoperit la daci (la Sfintu Gheorghe, Bedeháza, Comolău), cel de la așezarea din secolul VIII e.n. de la Simonești, aflate în colecția muzeului din Sfintul Gheorghe, arată diferite forme de cultivare a pământului, trecerea de la agricultura primitivă la agricultura intensivă, folosind plugul cu tracțiune animală. Forma fierului de plug diferă la daci de cel roman, prin urmare este o dovadă că agricultura nu a fost practică sub influența romană. Prin urmare dacii înainte de a avea contact cu romanii se ocupau și cu agricultura. Iar forma fierului de plug din secolul al VIII-lea găsit la Simonești arată o neîndoielnică tracțiune romană.

Diferitele forme de plug care nu demult în sud-estul Transilvaniei au fost în folosință la populația din această zonă, sînt dovezi grăitoare pentru constatarea faptului, că agricultura a fost intensivă, și pe baza tipologiei se poate constata de unde provin aceste unelte ; au fost împrumutate din alte regiuni sau au fost inventate în regiunea respectivă și care este aria lor de răspîndire. Astfel folosind datele furnizate de etnografie, știința istorică poate să lămurească o problemă neclară dintr-o epocă pentru care nu a avut nici o dată sigură.

În ceea ce privește latura spirituală, arheologia aduce mai puține contribuții în raport cu etnografia. În această privință posibilitățile ei sînt mai reduse ; limba și folclorul, tradițiile populației cercetate fiind în cele mai multe cazuri necunoscute. Numai cimitirile aduc unele lămuriri referitoare la ritul funerar, crezul religios al populației respective. Astfel în cimitirul din epoca bronzului de la Pir la piciorul scheletelor așezate în poziția chircită, a fost pusă cîte o săpăligă făcută din corn de cerb ; semnificația acestui obicei se poate explica numai prin analogii aduse din domeniul etnografiei ; crezul, că după moarte individul exercită și în viața cealaltă meseria lui. Procedul de a pune bani în mîna sau în gura mortului, sau podoabe de mormînt indică supraviețuirea unor culturi vechi ale căror origini se pierd în timpurile cele mai îndepărtate. Astfel în mormîntul de incinerare dacică de la Zetea a fost găsit un inel de tîmplă. Acest obicei de a pune podoabe în mormînte, în urnă, se poate urmări de-a lungul a întregi secole pînă în secolul al XII-lea (cimitirul de la Zăbala) și chiar pînă în secolele XV—XVII-lea, după cum ne arată mormintele recent descoperite la Cernat și Cristur.

Cele relatate mai sus sînt numai cîteva exemple care dovedesc că arheologia, în depistarea culturii materiale și spirituale a unei epoci din trecutul îndepărtat, poate fi mult ajutată de etnografie. Dar acest ajutor este reciproc fiindcă și multe fenomene observate de etnografi în domeniul lor de activitate pot fi explicate și documentate numai prin rezultatele cercetărilor arheologice și prin datele furnizate de către știința istorică. Din acest fapt reiese că nici un arheolog nu poate să se dispenseze de cunoaș-

terea metodologiei etnografiei și invers, etnografii trebuie să folosească rezultatele obținute în arheologie. Numai prin colaborarea strânsă prin metodele complexe ale acestor științe auxiliare, se poate rezolva multe probleme încă neclare în istoriografia noastră.

BIBLIOGRAFIE

1. Istoria României, I, 1960 p. X L I
2. ȘTEFAN PASCU, Etnografie și istorie, Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, 1963, 14, și urm.